

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА КЛАСНИЯ РЪКОВОДИТЕЛ СЪС СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ПРИ СОЦИАЛИЗАЦИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Любомира Попова

В сложния и динамичен процес на възпитание, развитие и социализация са ангажирани семейството, училището и редица обществени институции и организации, които допринасят за успешно формиране на зрели, пълноценни и способни личности. Оптималното взаимодействие между училището и социално-педагогическите институции е важно условие за превръщане на потенциалните заложби и възможности на подрастващите в реален факт.

Приобщаването на учениците към образователната среда и тяхната социална адаптация в продължение на десетилетия е била поверена основно на грижите на учителя-класен ръководител. Този традиционен подход е разчупен с въвеждането в системата на средното образование на длъжностите „педагогически съветник” (през 1996 г.) и „ресурсен учител” (от учебната 2004/2005 г.), които имат помагачи функции. Все още длъжността „социален педагог” не е намерила своето място в българското училище, но функционират редица социално-педагогически институции, които подпомагат социалната адаптация на подрастващите.

В този контекст **цел** на настоящата статия е да се *разкрият специфичните дейности на класния ръководител и помагачите специалисти при работа с ученици, като се изведат актуални насоки за взаимодействието между посочените субекти и социално-педагогическите институции за пълноценна социализация на подрастващите.*

Социално-педагогическите дейности в съвременното училище се осъществяват чрез партньорството на субектите – училищно ръководство, училищно настоятелство, учители, възпитатели, педагогически съветници от една страна и ученици и родители, от друга. Класният ръководител се явява **основен координатор** при реализиране на социално-педагогическото взаимодействие в училище. Полето на неговата дейност е многостранно, защото той е натоварен с консултативни, диагностични, превантивни, а също така и с чисто организационни функции, в синхрон с политиката на училищното ръководство.

Професионализмът на класния ръководител намира израз в неговите инициативи и дейности, свързани с **превенция на рисковото поведение** у подрастващите и в предприемане на конкретни мерки за удовлетворяване на основните им потребности и укрепване на личностните им качества. При необходимост той се консултира и преценява чия помощ да бъде потърсена за всеки конкретен случай, като реакциите му трябва да са навременни и адекватни.

На първо място, това изисква добра **информираност** за възможностите и ресурсите за социално-педагогическа подкрепа, които предоставят различните обществени институции.

На следващо място, резултатността е в пряка зависимост от **активната комуникация и взаимодействие** на педагога със специалистите, способни да окажат най-ефективна помощ в конкретния случай.

И не на последно място, от значение е умението на партньорите да се придържат към основните **правила**, които регламентират дейностите в помагачите професии и гарантират успеха им. Т.е. спецификата на социално-педагогическата работа с деца изисква да се зачитат техните основни права, осигуряващи закрилата им, които са фиксирани в международните и действащите у нас нормативни актове (Конвенция за защита правата на детето, Закон за закрила на детето).

Тези права са залегнали в Кодекса за етично поведение на работещите с деца и поставят следните единни изисквания за: *толерантност* – съблюдаване на професионална етика и професионална тайна; *защита на личното достойнство* на всеки ученик, учител, специалист, родител; *загриженост и отговорност* за съдбата на всеки ученик; *емпатичност* – съпреживяване, разбиране на проблемите на учениците.

• В съвременното училище **класният ръководител** е субектът, който е в непосредствена връзка с учениците. Той има преки наблюдения върху развитието на всяко дете и притежава най-точна представа за евентуални отклонения в поведението или промени в емоционалното му състояние. Той носи пряка отговорност за всеки свой възпитаник по време на образователния процес. Поради тези си функции и отговорности именно класният ръководител се явява основен представител на училищната институция при взаимодействието с извънучилищните структури, затова от неговата активност и съпричастност зависи реализирането на образователните цели.

Този факт обуславя необходимостта от актуализиране и преосмисляне на съвместните дейности между учителя-класен ръководител, като субект, който представлява училищната институция, и социалния работник, като помагач професионалист извън училището.

Пълноценното им взаимодействие в днешното динамично време изисква „съвместяване усилията на специалисти от различни професионални направления, в услуга на личностното изграждане на децата чрез осъвременяване и модернизиране на възпитателните стратегии, в унисон с променящите се реалности” (Кузманова-Карталова, Р., 2004, с. 8). Този процес включва:

- прилагане на личностно-ориентиран подход;
- целенасочена професионална социално-педагогическа подкрепа.

Класният ръководител следи развитието на подрастващите, помага на всеки ученик да решава по най-адекватен за него начин възникващите затруднения, търсейки причините, които ги пораждат. За тази цел поддържа и разширява връзките със семейството и останалите социално-педагогически фактори. Характерът на възникналите проблеми или конкретни потребности на ученика са определящи за посоката на взаимодействие на педагога с извънучилищните институции.

При констатиране на интелектуални затруднения, емоционални разстройства или психически травми класният ръководител може да потърси услугите на редица обществени структури, които предоставят социални услуги от такъв тип – *консултативни центрове, центрове за обществена подкрепа, ресурсни центрове* и т.н. Квалифицираната помощ на психолози, социални работници и педагози би била изключително ценна за преодоляване на възникналите проблеми. Същите тези професионалисти биха могли успешно да работят в дългосрочен план за подобряване на цялостното личностно функциониране на детето.

В случаи, когато ученикът трайно проявява агресия, граничеща или преминаваща в противообществени прояви и правонарушения, класният ръководител може да потърси съдействието на друг тип специализирани институции – *Детска педагогическа стая, Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за борба с наркоманиите* и др. Навременното взаимодействие със специалистите от тези сектори е от особена важност за ограничаване на девиациите и преодоляване на емоционалните дефицити у ученика.

• **Детска педагогическа стая** – дейността ѝ урежда чрез Правилник за детските педагогически стаи (1998). В него се посочва, че Детските педагогически стаи (ДПС) са специализирани заведения, които участват в превенцията на престъпността и противообществените прояви, извършвани от малолетни и непълнолетни.

Работата на Детските педагогически стаи е насочена към защита на правата, живота, здравето и имуществото на малолетните и непълнолетните от престъпни посегателства, като осъществяват дейност за разкриване, изучаване и отстраняване на факторите, обуславящи извършването на престъпления и противообществени прояви от малолетни и непълнолетни лица. За тази цел се издирват деца, извършители на противообществени прояви и престъпления и деца, изпаднали в безнадзорност или напуснали домовете си.

Мерките, които Детска педагогическа стая прилага за коригиране на асоциалното поведение са:

- оказване на специализирана помощ на малолетни и непълнолетни, които са обект на престъпно посегателство;
- оказване на полицейска закрила по Закона за закрила на детето;
- анализиране динамиката, структурата и тенденциите на престъпността сред малолетните и непълнолетните и предлагане на мерки за подобряване организацията на превантивната работа с подрастващи;
- уведомяване на органите на местната власт за лица, подлежащи на задължително обучение по смисъла на Закона за народната просвета, отпаднали и непосещаващи училище;
- взаимодействие с други държавни органи и институции и провеждане на превантивни дейности – срещи, беседи, дискусии с подрастващи, родители и педагози.

Класният ръководител може да се обръща за съдействие към инспекторите от Детска педагогическа стая в следните случаи:

- за да се помогне на ученик от класа с противообществени прояви;
- за да сигнализира за престъпление, извършено спрямо ученик от класа;
- за да сигнализира за обстоятелства, застрашаващи живота, здравето или правата на ученик;
- когато ученик има нужда от полицейска закрила;
- за организиране на среща с инспектори, работещи в Детска педагогическа, с превантивна цел за беседа с учениците по теми, свързани с безопасното им поведение, законите, престъпленията и последствията от тях.

• ***Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни*** е компетентен орган, който организира и координира социално-превантивната дейност на територията на общината.

Съвместно с инспекторите при Детска педагогическа стая и дирекция „Социално подпомагане“: издирват и установяват малолетни и непълнолетни, които се нуждаят от помощ, и вземат мерки за тяхната социална защита и развитие; разглеждат деянията, налагат възпитателни мерки, правят предложения до съда за налагане на възпитателни мерки; подпомагат родителите, които срещат затруднения при възпитанието на такива деца; упражняват контрол върху намиращите се на територията на общината Детски педагогически стаи, социално-педагогически интернати (СПИ), приюти, възпитателни училища интернати (ВУИ), поправителните домове, домове за временно настаняване на малолетни и непълнолетни и върху дейността на настойниците и попечителите; изучават състоянието и причините за противообществените прояви на малолетните и непълнолетните в общината и правят предложения пред съответните държавни органи и обществени организации.

При взаимодействието си с посочената комисия класният ръководител трябва да използва коректно следните понятия:

– **Малолетни лица** са лицата на възраст от 8 навършени до 14 ненавършени години. **Непълнолетни лица** са лицата на възраст от 14 навършени до 18 ненавършени години.

– **Безнадзорно дете** е лице, ненавършило 18-годишна възраст, което е оставено без грижата на родителите или на лицата, които ги заместват.

– **Противообществена проява** е деяние, което е обществено опасно и противоправно или противоречи на морала и добрите нрави.

– **Възпитателна мярка** е алтернативна на наказанието мярка за възпитателно въздействие спрямо малолетен или непълнолетен, извършил противообществена проява, и непълнолетен, освободен от наказателна отговорност по чл. 61 от НК, и се налага с цел преодоляване на отклоненията в поведението, предотвратяване на бъдещи нарушения и интеграция в обществото.

– **Социално-педагогическите интернати** са специализирани заведения, в които се настаняват малолетни над осемгодишна възраст и непълнолетни, които са извършили или съществуват предпоставки за извършване на противообществени прояви.

– **Възпитателните училища интернати** са специализирани заведения, в които се настаняват малолетни над осемгодишна възраст и непълнолетни, извършили противообществени прояви, към които възпитателните мерки не са се оказали достатъчни и за нормалното им възпитание няма подходяща социална среда.

Основна цел в дейността на Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните е да осигурява изчерпателна информация за:

- малолетните и непълнолетните лица, водени и заведени на отчет в Детските педагогически стаи през годината (по пол и възраст, по общини);

- малолетните и непълнолетните лица, преминали през ДПС за извършени противообществени прояви през годината (по пол и възраст, по вид на противообществената проява, по общини);

- малолетните и непълнолетните лица, извършители на престъпления (по пол и възраст, вид на престъплението и по общини);

- безнадзорните лица (по пол и възраст, по общини);

- малтретираните деца (по пол и възраст, по общини);

- образуваните възпитателни дела (по вид на противообществената проява и престъплението и по общини);

- малолетните и непълнолетните лица с наложени възпитателни мерки (по пол, възраст и образование, по вид на противообществената проява и престъплението, по общини);

- наложените възпитателни мерки (по вид на възпитателната мярка, по общини);

- противообществените прояви и престъпленията, извършени в съучастие (по общини);

- малолетните и непълнолетните лица, пострадали от престъпления (по пол и възраст, по вид на престъплението, по общини).

Статистическата информация за дейността на Местните комисии се предоставя на всички нива на управление – общинско, областно и национално. Потребители на информацията са органите на изпълнителната власт, Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Министерския съвет, Държавната агенция за закрила на детето, международната организация УНИЦЕФ и други.

- **Център за социална рехабилитация и интеграция.** Центърът предоставя **социални услуги** за постигане на адекватна социална рехабилитация и интеграция на хора с увреждания чрез: индивидуални и групови занимания, свързани с психо-социално и професионално консултиране; информиране и обучение; арттерапия и трудотерапия; медицинска и социална рехабилитация; дневни занимания за деца, младежи и възрастни хора с увреждания; социално-правни и медицински консултации; организиране на интеграционни дейности в общността.

Целеви групи за осъществяване на социалните услуги са: деца с физически увреждания; младежи с физически увреждания; възрастни хора с физически увреждания; семействата на лица с физически увреждания.

Целта на социалната услуга Център за социална рехабилитация и интеграция е:

- осигуряване на психологическа и мотивационна подкрепа за преодоляване на социалната изолация на хората с увреждания;
- подкрепа за социално и трудово включване на хора с увреждания в живота;
- стимулиране на активност за жизнена адаптация и водене на самостоятелен начин на живот;
- подкрепа в изграждането на умения за общуване и мобилност;
- подкрепа и стимулиране на „Помощ за самопомощ“;
- повишаване на информираността и компетентността, свързани със специфичните проблеми на хората с увреждания;
- обучение в различни умения, според различните увреждания и потребности;
- създаване на подкрепяща среда в общността.

Ако в класа има ученици със специални образователни потребности, класният ръководител може да ориентира ученика и неговото семейство към най-близко намиращия се център.

Взаимодействието на класния ръководител със социално-педагогическите институции се основава на факта, че помагачите специалисти трябва да съдействат за най-добрата приспособимост на ученика към училищния и социалния живот, с цел пълноценна социална интеграция и реализация на младите хора (Попова, Л., Б. Здравкова, 2008). Затова се изисква оптимална координация, при подчертано водещата роля на класния ръководител, който пряко контактува с всеки ученик и познава неговите особености. Сътрудничеството между педагозите и помагачите специалисти повишава ефективността на образователния процес и стимулира формирането на подрастващите като активни и отговорни личности на гражданското ни общество.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. *Кузманова-Карталова, Р.* Социалният педагог и учителят – партньор при личностното изграждане на ученика. // Педагогически алманах. В. Търново, 2004.

2. Кузманова-Карталова, Р. Социално-педагогическата работа в училище – мисия или необходимост. Подготовката на учители и социални педагози в навечерието на европейската интеграция. СУ, 2006.

3. Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006–2015).

4. Попова, Л., Б. Здравкова. Училището и социално-педагогическите институции – партньори в грижата за подрастващите. Бердяньский университет, 2008.

5. Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2009–2013).

6. Правилник за прилагане на Закона за народната просвета. С., 1999.

7. Правилник за детските педагогически стаи. Държавен вестник, бр. 92, 1998.

8. Указание за организиране на дейностите на общообразователните, специалните и професионалните училища през уч. 1999/2000 г.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА КЛАСНИЯ РЪКОВОДИТЕЛ СЪС СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ПРИ СОЦИАЛИЗАЦИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

ЛЮБОМИРА ПОПОВА

Резюме

Резюме: В статията се разкриват специфичните дейности на класния ръководител и социално-педагогическите институции при работа с ученици. Извеждат се насоки за взаимодействието между посочените субекти по отношение на пълноценната социализация на подрастващите.

Ключови думи: класен ръководител, социално-педагогически институции, социализация.

THE ROLE OF THE CLASS-TEACHER AND THE SOCIAL- PEDAGOGICAL INSTITUTIONS IN THE STUDENTS' SOCIALIZATION

LYUBOMIRA POPOVA

Summary

Summary: The article explains the specific activities, used by class-teachers and social-pedagogical institutions, when they work with students. Also the article provides the reader with useful guidelines how to interact with the students more successfully, in order to make the coming generation more social.

Key words: class-teacher, social-pedagogical institutions; socialization